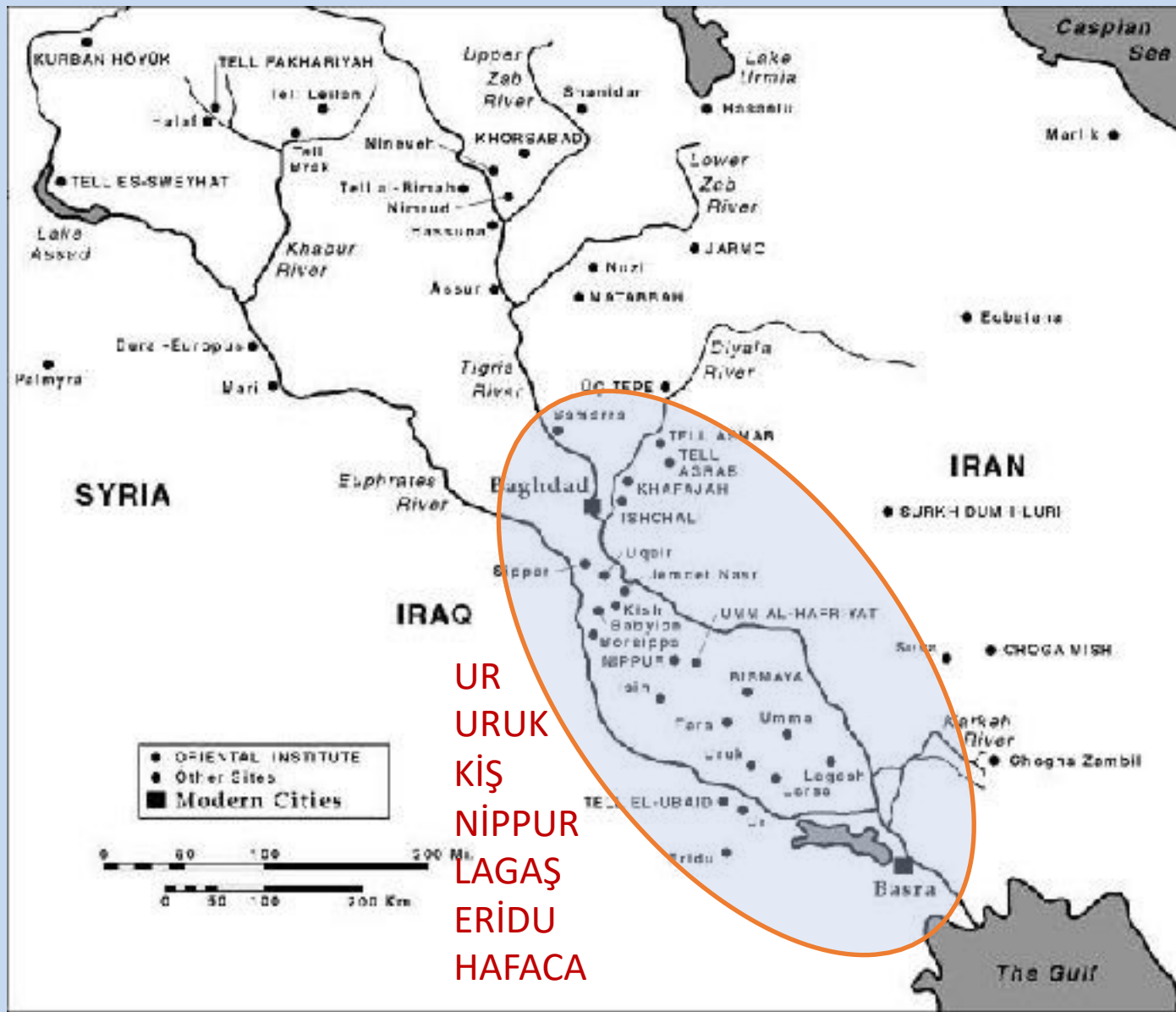

BÖLÜM 14
MEZOPOTAMYA'DA
KENT
DEVLETLERİ VE
GENEL DEĞERLENDİRME

ERHANEDANLAR ÇAĞI VE KÜLTÜRÜ

ERHANEDAN KÜLTÜRÜNÜN TEMEL BÖLGESİ KISMEN ORTA VE AĞIRLIKI OLARAK GÜNEY MEZOPOTAMYA'DIR ANCAK BATI İRAN'DAN GREATER MEZOPOTAMYA OLARAK TANIMLADIĞIMIZ BÖLGEYE VE SURİYE İÇLERİNE KADAR BU KÜLTÜRÜN YAYILIMINI İZLİYORUZ UR URUK KİŞ NİPPUR LAGAŞ ERİDU VE HAFACA BU DÖNEMİN BAŞLICA MERKEZLERİNDİR

UR
URUK
KİŞ
NİPPUR
LAGAŞ
ERİDU
HAFACA

HAFACA SİN I CEMDET NASR

ERHANEDANLAR I. EVRE MİMARİSİ VE ESERLERİYLE BÜYÜK ÖLÇÜDE CEMDET NASR'IN DEVAMIDIR

BU DEVAMLILIĞI VE DEĞİŞİMİ DİNİ MİMARİSİYLE EN İYİ ŞEKİLDE SERGİLEYEN KENT HAFACA'DIR
HAFACA'NIN H TABAKASI
ERHANEDANLAR I'E AİTTİR

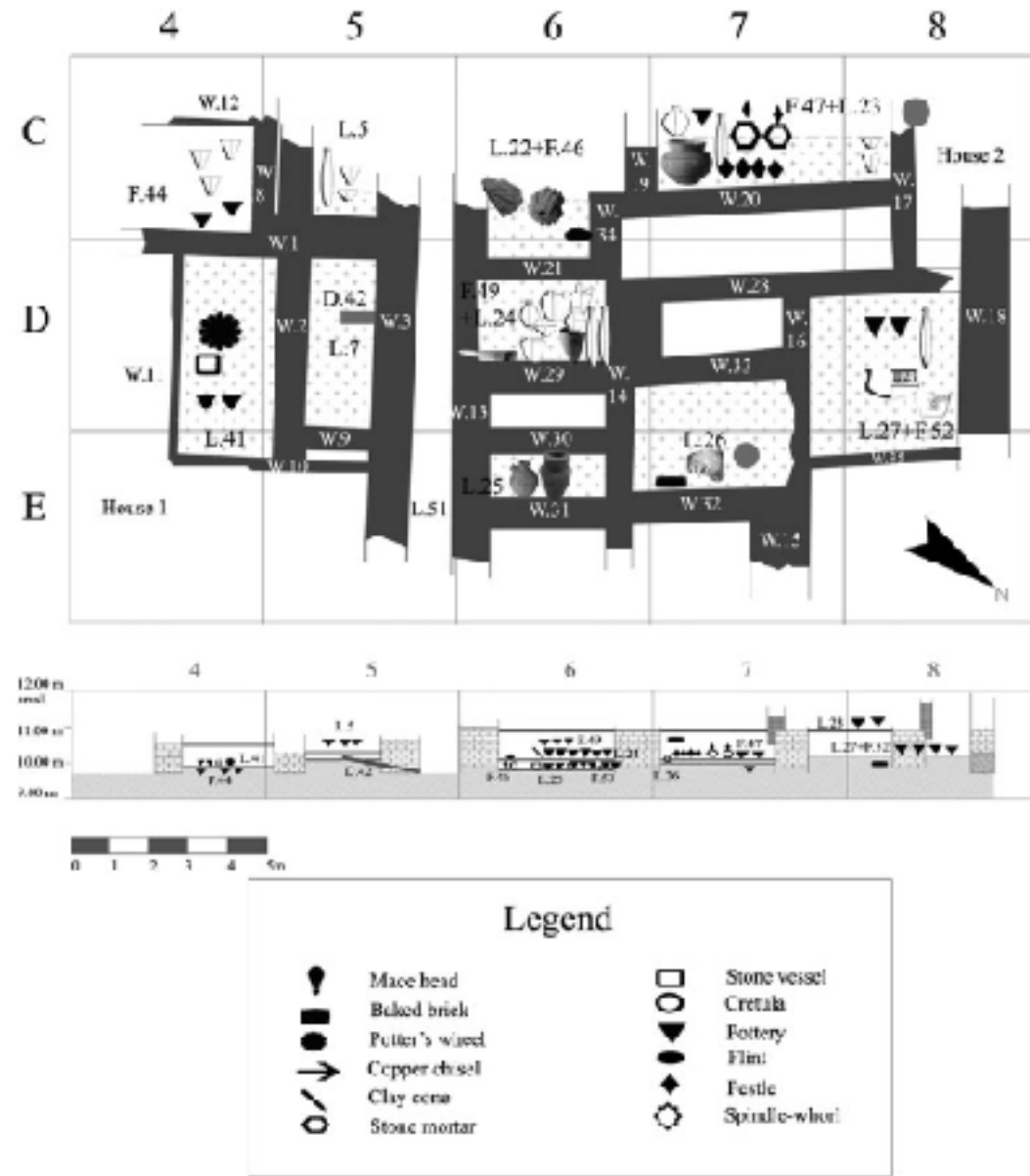
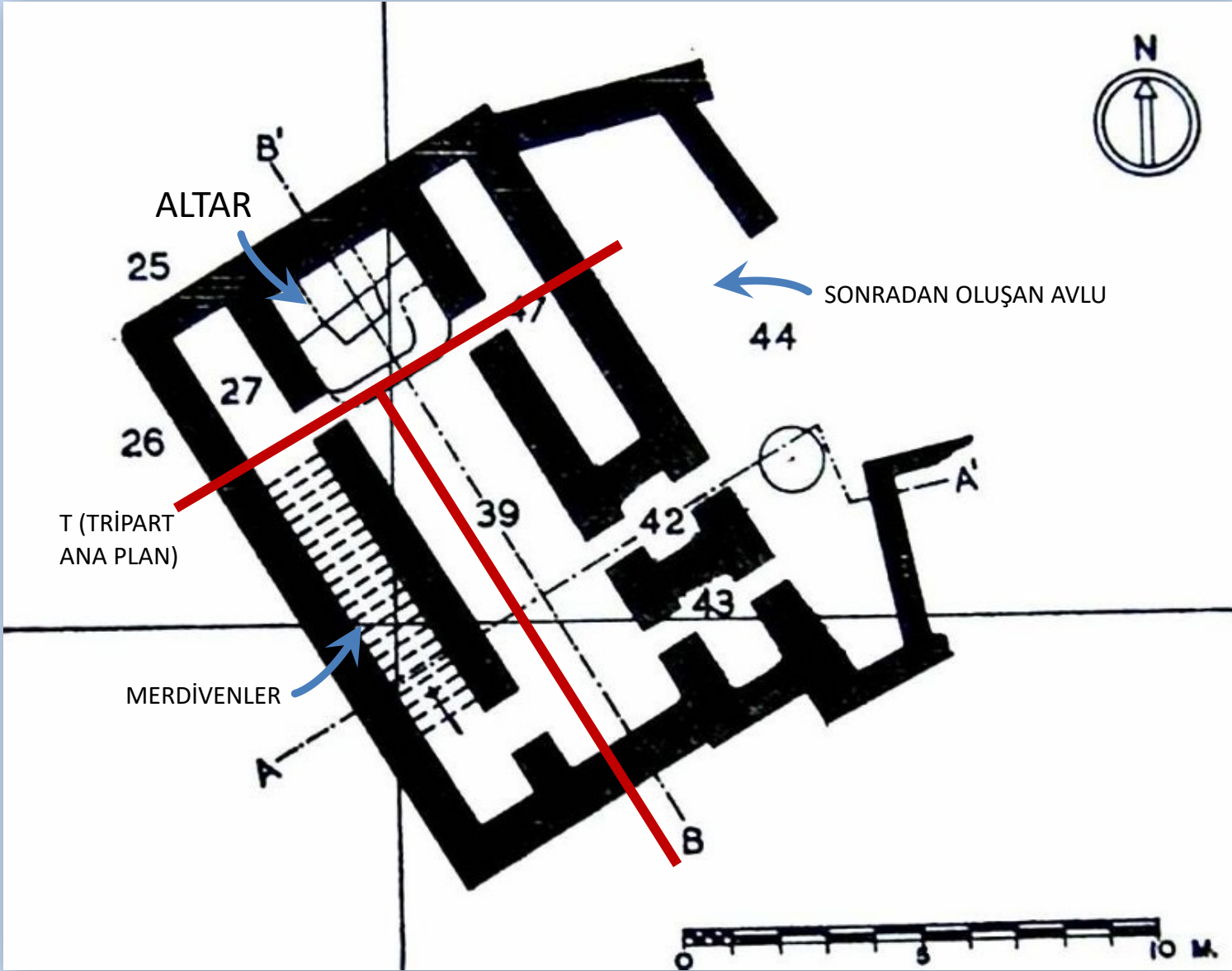

Fig. 2 Plan and schematic section showing Level II architectural remains and distribution of finds (after Woolley 1946: pls. 73, 75).

HAFACA SİN İ CEMDET NASR

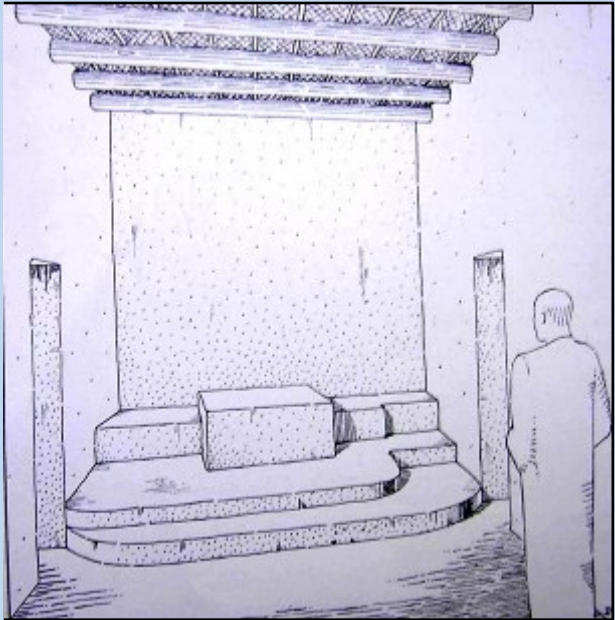

HAFACA SİN TAPINAĞI İ CEMDET NASR

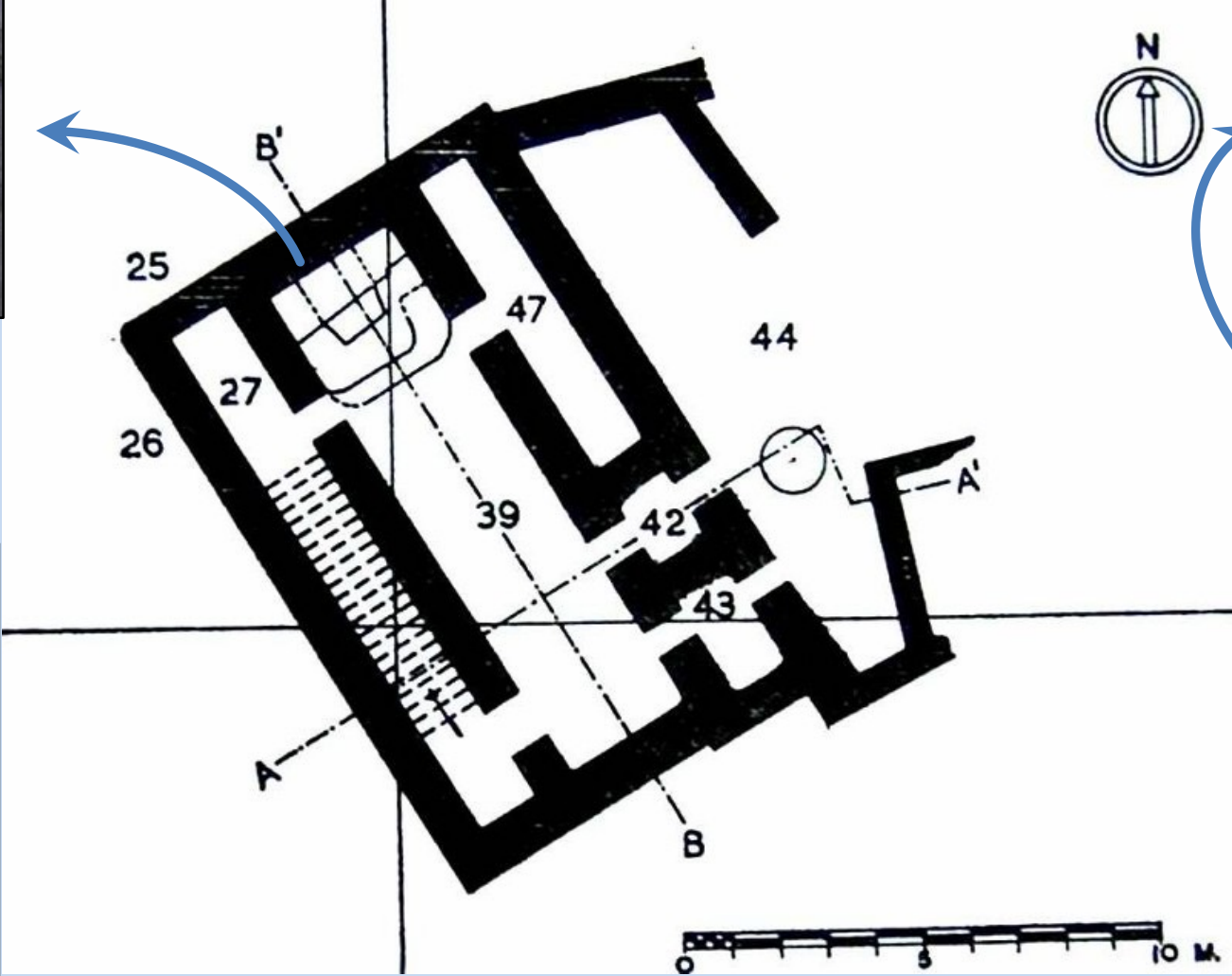
HAFACA SİN TAPINAK SIRALAMASININ
I – V TABAKALARI CEMDET NASR'A
VI – X SEVİYELER İSE ERHANEDANLAR'A
AİTTİR

CEMDET NASR'IN SONUNDAN İTİBAREN
ERHANEDANLAR'IN İÇİNE KADAR DEVAM
SOSYO-KÜLTÜREL GELİŞİMLER VE
DEĞİŞİMLER KENTLERİN KENT
DEVLETLERİNE DÖNÜŞME SÜRECİ İLE BİRLİK
GÖSTERİR ARTIK TAPINAK VE SARAY FİZİKİ VE
MANEVİ ANLAMDA AYRILMIŞTIR TAMAMEN
SUR İLE ÇEVRELİ KENTLERDE TAPINAK BİR ODAK
NOKTASIDIR VE GİDEREK SARAYA KARŞI
EKONOMİK BİR GÜÇ OLMUŞTUR BU BAĞLAMDA
CEMDET NASR'DAN İTİBAREN TAPINAK İÇE
KAPANMAYA BAŞLAR BU DURUM HAFACA'NIN
KESİNTİSİZ DİNİ MİMARİSİNDE DE NET OLARAK
İZLENEBİLMEKTEDİR.

HAFACA SİN I CEMDET NASR

Sin I'in Altarı ve Rekonstrüksiyonu

T VEYA TRIPART PLAN
ÇOK GİRİŞLİ
ORTADAKİ UZUN
AVLUNUN KISA
DUVARINDA ALTAR

HAFACA SİN TAPINAĞI'NIN
İLK TAPINAK YAPISI CEMDET
NASR ÇAĞI'NIN GENEL
ÖZELLİKLERİNİ
GÖSTERMEKTEDİR
**ÜÇ PARÇALI TİPİK
MİMARİ (TRIPART)
ÜST ÜSTE İNŞA EDİLEN** BU
DİNİ YAPILAR AYNI ZEMİN
PLANINI PAYLAŞMIŞ OLUP
TABAKALARA GÖRE KÜÇÜK
DEĞİŞİMLER SERGİLEMİŞTİR

HAFACA'NIN KESİNTİSİZ DEVAMLILIK GÖSTEREN TAPINAKLARI TANRI **SİN**'E ADANMIŞTIR
SİN MEZOPOTAMYA VE ÇEVRE KÜLTÜRLERDE HER ZAMAN ÖNEMLİ BİR TANRIDIR

TANRI SİN

SÜMER'DE AY TANRISI NANNA'NIN KARŞILIĞIDIR

SİN BABİL VE ASUR'DA AY TANRISI'DIR

NANNA KADERİN TANRISIDIR

ENLİL İLE NİNLİL'İN OĞLUDUR

KUTSAL KENTİ UR'DUR

NANNA'NIN SÜMERCE ANLAMI AYDINLIK VEREN VEYA IŞIKTIR

KARISI NİNGAL ŞAMAŞ (UTU) VE İNANNA (İŞTAR)'NIN BABASIDIR

SİN BEREKETİN VE TAKVİMİN DE TANRISIDIR

SEMBOLLERİ HİLAL BOĞA VE ÜÇ AYAKLI SANDALYEDİR

30 SAYISI İLE TEMSİL EDİLİR * <<<

TARİHTE İKİ ÖNEMLİ KUTSAL KENTİ VARDIR:

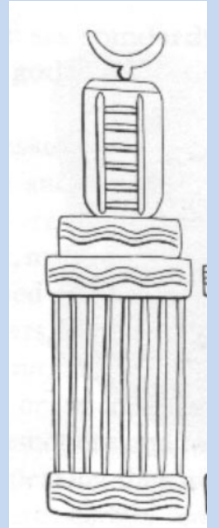
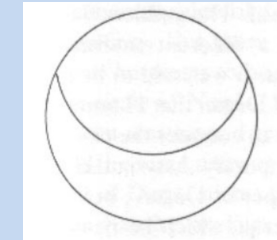
HARRAN VE UR KENTLERİ

HATTİCE KAŞKU

HİTİTÇE ARMA

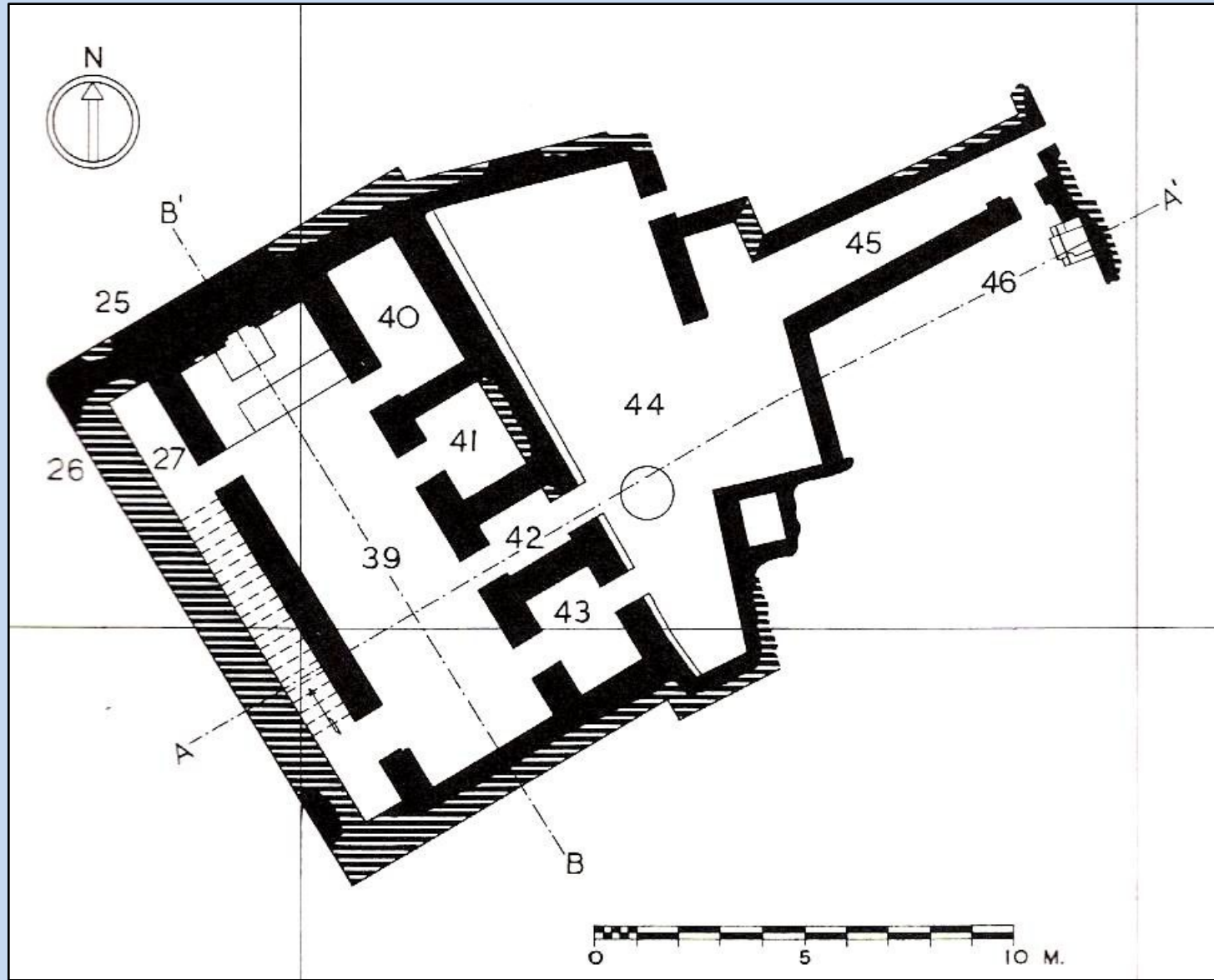
URNAMMU (?) AY TANRISI SİN'E TAKDİM EDİLİYOR
MÖ 2100

ÇEŞİTLİ DÖNEMLERDEKİ SEMBOLLERİ

HAFACA SİN II CEMDET NASR

SONRADAN EKLENEN
44 NUMARALI AVLU
KAPALI BİR MEKANA
DÖNÜŞMÜŞ 45 VE 46
EKLENEN YENİ ALANLARDIR
**TAPINAĞIN EN BAŞLARDAKİ
ZEMİN PLANI VE YÖNÜ
ISRARLA KORUNMAKTADIR**
ARTIK TAPINAĞA GİRİŞ
ZORLAŞMIŞ İÇE KAPANMA
BELİRGİNLEŞMİŞTİR
46'DA ALTARLI BİR BAŞKA
KUTSAL MEKAN OLUŞMAYA
BAŞLAMIŞTIR
BU AŞAMADA TAPINAK
KOMPLEKSİNİN PLANI
DÜZENSİZDİR 40 41 42 VE
43 NUMARALI ODALAR
ŞEKİLLENMİŞTİR
**ARTIK GELİŞEN VE BÜYÜYEN
TAPINAKTA DESTEK ODALARINA
İHTİYAÇ ARTMAKTADIR**

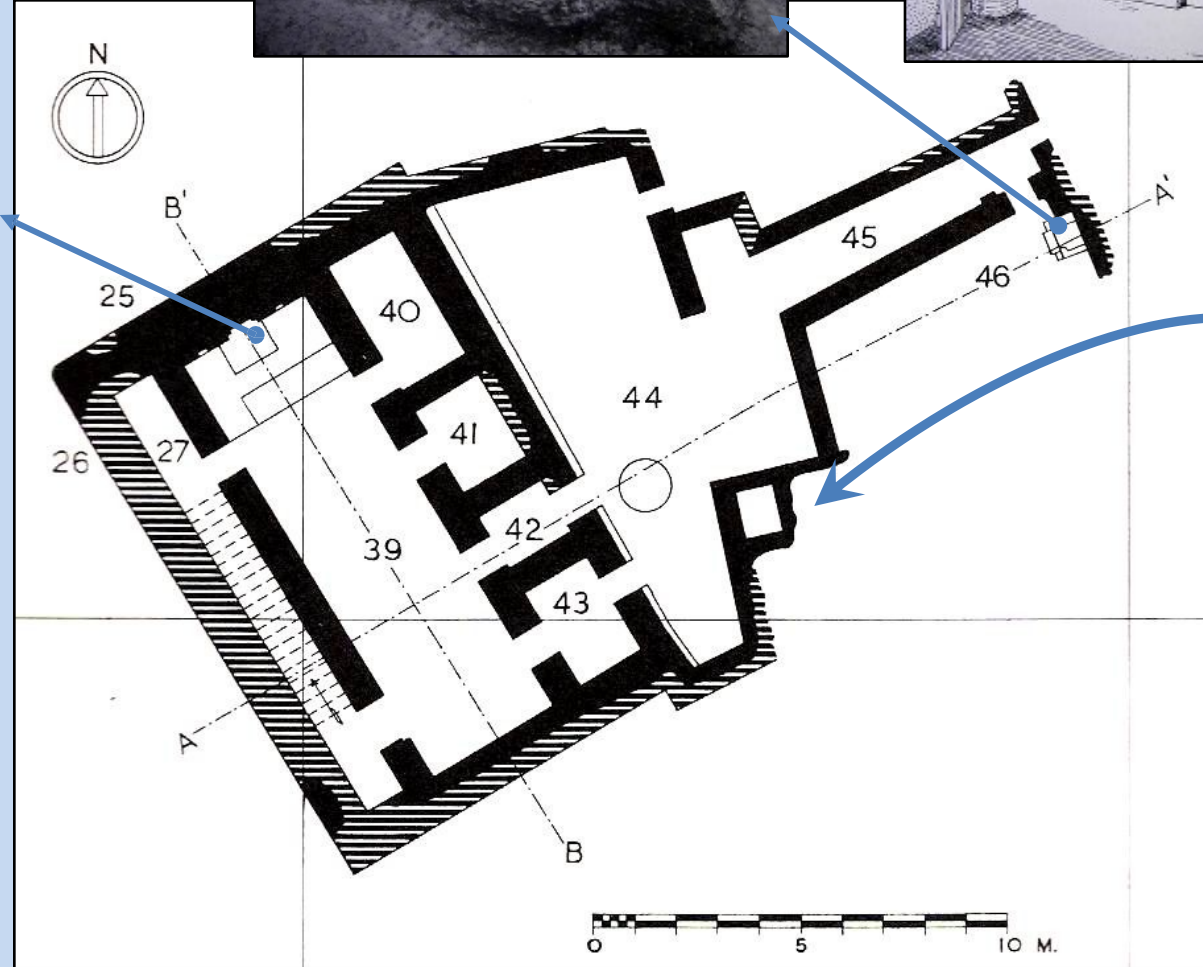
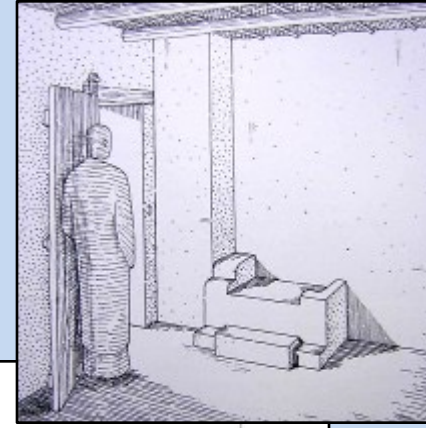

27'DEKİ MERDİVEN
KORUNMAKTADIR
MERDİVEN
TAPINAK MİMARİSİNDE
HEM KÜLT OLARAK
HEM DE MİMARİ OLARAK
ÖNEM TAŞIMAKTADIR
**TAPINAĞIN DÜZ
ÇATISINDA DA DİNİ
UYGULAMALAR
YAPILMIŞTIR**

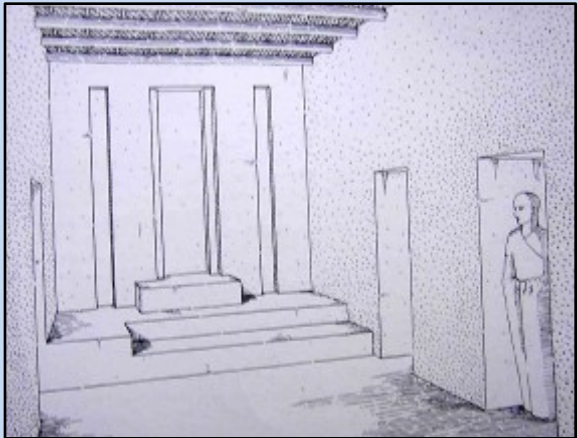
HAFACA SİN TAPINAĞI II CEMDET NASR

HAFACA SİN II CEMDET NASR

YAPI BİR TAPINAK ÖZELLİKLERİNİ TAŞIMAYA BAŞLAMIŞTIR

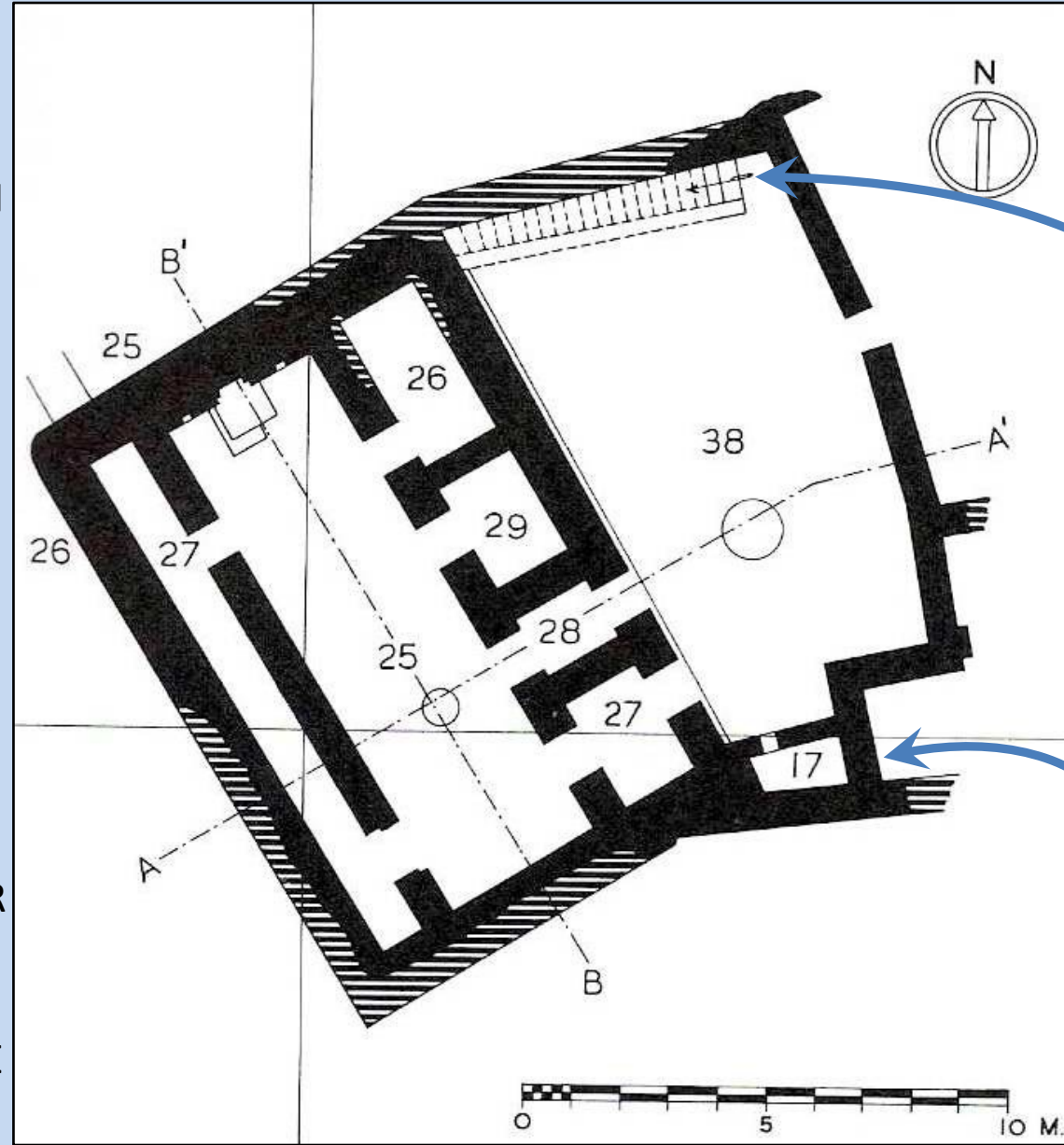
46'DAKİ YENİ MEKANIN GÜNEY BATISINDA BU MEKANA BAĞLI BİR ODA OLUŞMUŞTUR

HAFACA SİN II'İN ALTARLARI VE REKONSTRÜKSİYONLARI

HAFACA SİN III CEMDET NASR

TAPINAK BİNASININ ÜST SEVİYELERİNDE İÇE KAPANMA İYİCE ARTMIŞ GİRİŞ TEK NOKTADAN YAPILMAYA BAŞLAMIŞTIR ARTAN ABİT (İBADET EDEN) SAYISININ DA ARTIŞINA BAĞLI OLARAK İÇ MEKANLAR ARTMIŞTIR 38 ARTIK BİR AVLUDUR MERDİVEN BU AVLUYA ALINMIŞTIR BU AVLUSU KÜLT TÖRENLERİ İLE İLİŞKİLİDİR DAHA ÖNCE MERDİVENİN YER ALDIĞI 27 NOLU MEKAN BİR YAN DESTEK ODASI OLMUŞTUR ÖNEMLİ BİR GELİŞME AVLU 38'E AÇILAN 17 NUMARALI ODADIR BU ODA BİR ŞİFA ODASIDIR GÜNÜMÜZDEKİ BİR ECZANE GİBİ DÜZENLENMİŞTİR DUVARLARDAKİ NİŞ BİÇİMİNDEKİ RAFLARDA İÇİNDE BİTKİ KALINTILARI BULUNAN KÜÇÜK KAPLAR MEVCUT

HAFACA SİN TAPINAĞI III CEMDET NASR

III. EVRE İLE TAPINAK İŞLEVSEL ÖZELLİKLER KAZANMAYA BAŞLAMIŞTIR

HAFACA SİN IV CEMDET NASR

TAPINAĞIN GELENEKSEL ANA YAPISI

KORUNMAKTA OLUP

GELİŞMEKTE OLAN YAPIYA BUNUN

DIŞINDA EKLERLE GENİŞLEME

YAPILMAKTADIR GİDEREK

BÜYÜYEN TAPINAKTA YENİ

AVLULAR VE ODALAR

OLUŞTURULMUŞTUR

BİR ÖNCEKİ **ZEMİN PLANI**

KORUNARAK YENİDEN İNŞA

EDİLEN DİKDÖRTGEN

PLANLI EN KUTSAL ANA

YAPININ ZAMANLA

ZEMİNDEN YÜKSELDİĞİ

GÖRÜLMEKTEDİR BUNUN

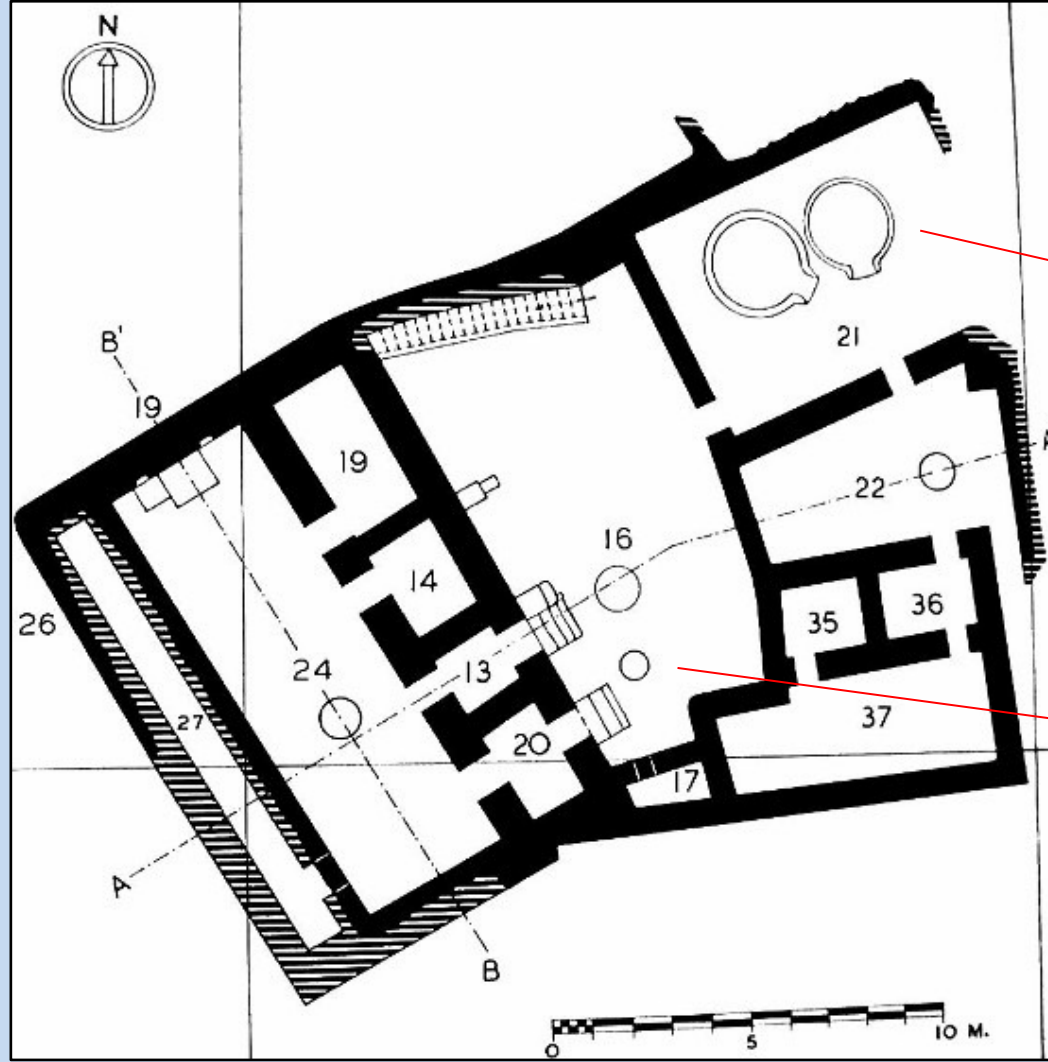
SEBEBİ **BİR ÖNCEKİ**

MİMARİ ENKAZININ

KORUNMASI VE İNŞAATIN

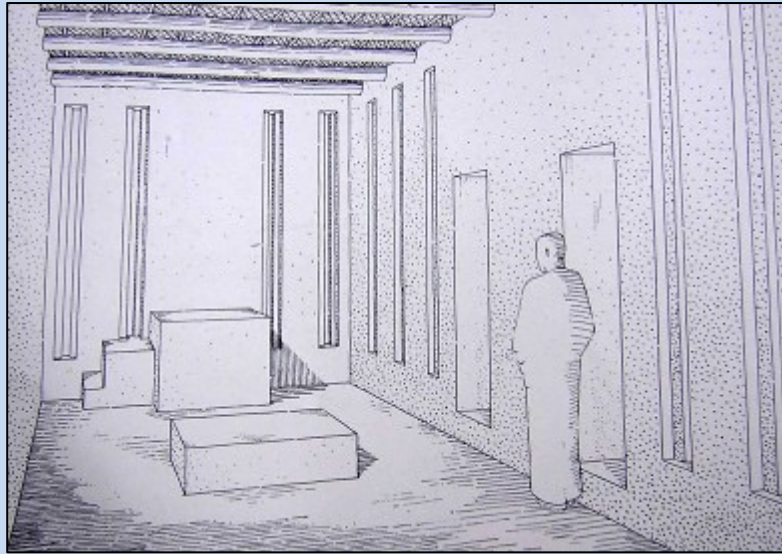
BUNUN ÜZERİNE

YAPILMASIDIR

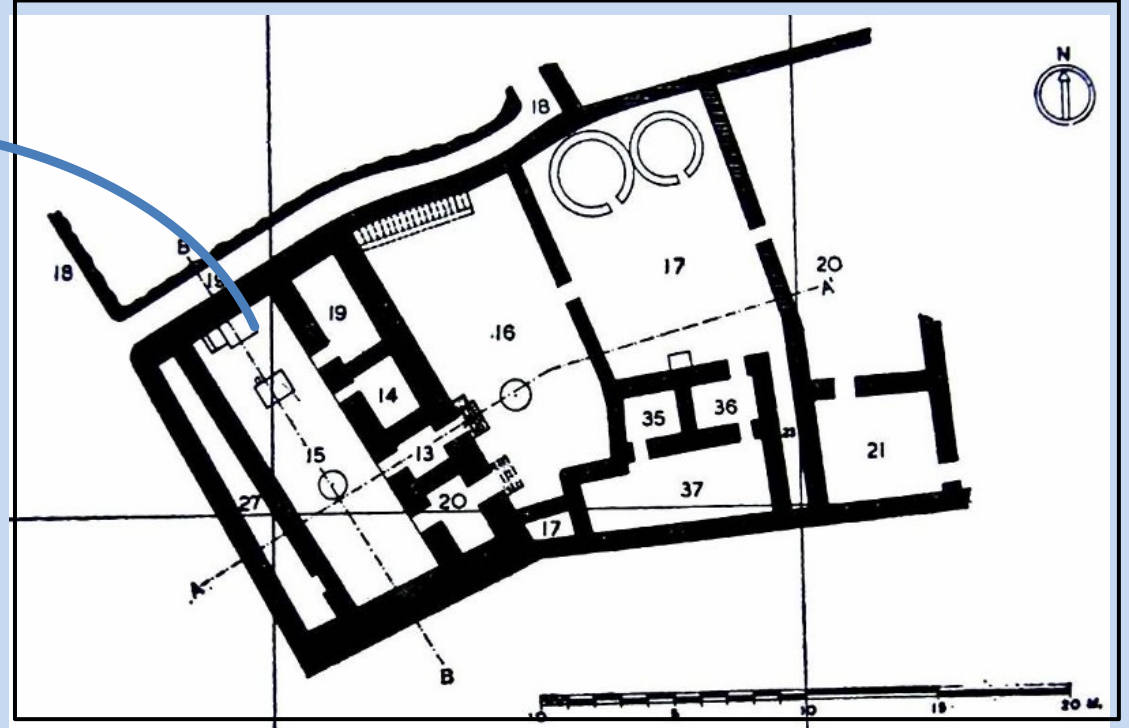

Hafaca Sin Tapınağı IV. Tabaka

HAFACA SİN V CEMDET NASR

CEMDET NASR'IN SON MİMARİ TABAKASIDIR. BİR SONRAKİ VI. TABAKADA SİN TAPINAĞI ERHANEDANLAR I. SAFHASINA AİT OLARAK YAŞAMAYA DEVAM EDECEKTİR. VI. TABAKA'DA TAPINAK TAMAMEN İÇE KAPANACAKTIR V. TABAKA İLE ARTIK CEMDET NASR'IN ÇOK GİRİŞLİ HERKESE AÇIK KAMUSAL YAPILARI YA DA TAPINAKLARI SADECE BELLİ KESİME AÇIK TEK GİRİŞLİ SYAPILARA DÖNÜŞMÜŞTÜR

HAFACA SİN TAPINAĞI V CEMDET NASR
CELLA'DAN AYRINTI

Erhanedanlar Çağı Mezopotamya'nın ilk YAZILI tarihsel çağı olarak da kabul edilmektedir. Dönemin kent devletlerine ait yazılı belgeler M.Ö.2500-2400'e kadar parçalı haldedir. Bu tarihlerden sonra kral listeleri güvenilir hale gelmiştir ve kral adı olan yazılı nesnelere artmıştır. Bağdat'ın doğusunda Diyala Irmağı boyunca uzanan kazılarla EH Çağı'nın nisbi kronolojisi belirlenmiştir.

Erhanedanlar Çağı'nın dönemleri kendi içinde de safhalara ayrılarak incelenmektedir:

Erhanedan I: (M.Ö.2900-2750) Kendi içinde iki safhaya ayrılmıştır

a) Protohistorik Dönem

b) Messilim çağına geçiş dönemi.

Erhanedan II: (M.Ö.2750-2650) Messilim Dönemi,

Erhanedan III: (M.Ö.2650-2350)

a) Ur Kral mezarları dönemi, Kalam Sülalesi,

b) I.Ur ve Girsu sülaleleri dönemi.

DÖNEMİN TAŞ
ESERLERİ ARASINDA
HEYKELLER ÖNEMLİ
BİR GRUBU OLUŞTUR
BURADAKİ HEYKELLER
TES ASMAR
ERHANEDANLAR
TAPINAĞINDA
BULUNMUŞTUR BU
DÖNEMDE TAŞTAN
YAPILAN HEYKELLER EN
BAŞINDAN İTİBAREN
BİLİNMEKTEDİR
İLERLEYEN AŞAMALARDA
HEYKELLER GELİŞİM
GÖSTERMİŞTİR BU
HEYKELLERİN TANRILARI
VE TANRIÇALARI TEMSİL
ETTİĞİ KABUL
EDİLMEKTEDİR
BOYUTLARINA GÖRE
HİYERARŞİK BİR
SIRALAMA SÖZ
KONUSUDUR

ERHANEDANLAR ÇAĞI ARKEOLOJİK ESERLER AÇISINDAN ZENGİNDİR VE **TASVİR SANATINDA SİYASİ (KRALİ) SOSYAL VE DİNİ KONULAR AYRINTILI OLARAK İŞLENMİŞTİR**

DAHASI İŞLENEN KONULARIN YER ALDIĞI **ESERLERDE BİLGİLENDİRME YAZITLARI MEVCUTTUR**

KRAL VE TANRI İSİMLERİ TOPLUMDAKİ BELLİ BAŞLI ŞAHISLARIN İSİMLERİ ÖĞRENİLMEKTEDİR

AYRICA DÖNEMİN ZENGİN FİLOLOJİK VERİLERİ DE BUNLARI DESTEKLEMEDİR

GLİPTİK SANATINDA DA DÖNEMİN TÜM SANATSAL VE SOSYAL ÖZELİKLERİ SERGİLENMİŞTİR

MADENİ ESERLER TAŞ ESERLERLE BİRLİKTE GELİŞİM SÜRECİ GÖSTERİR **KAYBOLAN KALIP YÖNTEMİ** İLE

DÖKÜMDE ULAŞILAN SEVİYE VE AYRINTILI DÖKÜM ESERLER TAŞ KABARTMA VE HEYKEL SANATININ DA

HIZLI BİR ŞEKİLDE GELİŞMESİNİ SAĞLAMİŞTİR

ÖNCELERİ BASİT TAŞ YONTU ÖRNEKLERİ DAHA SONRA METAL DÖKÜM AYRINTILI ESERLERİ ÖRNEK ALARAK

GELİŞİM GÖSTERMİŞTİR

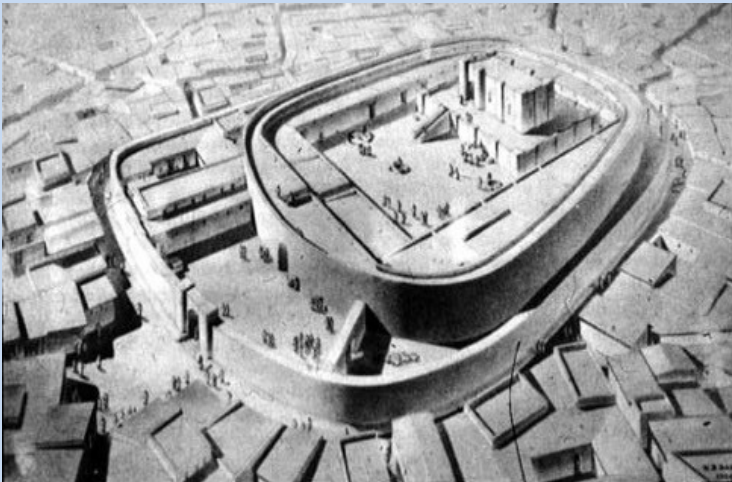
GEÇ URUK/CEMDET NASR İLE BAŞLAYAN **SÜMER SANAT ÜSLUBU** ERHANEDANLARIN BAŞINDAN İTİBAREN

EN GELİŞKİN ÖRNEKLERİNİ VERMEYE BAŞLAMİŞTİR

KAİDELİ METAL DÖKÜM
HEYKEL ERHANEDANLAR ÇAĞI

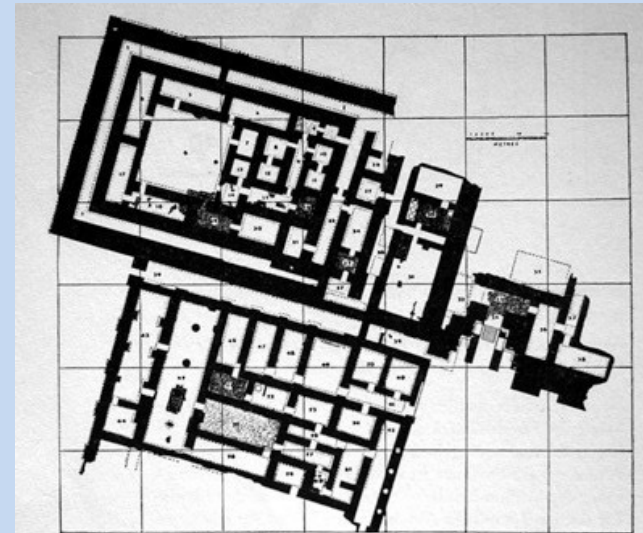
ERHANEDANLAR'A GELDİĞİMİZDE CEMDET NASR'DA OLUŞAN VE GENİŞLEYEN KENTLER ARTIK BİR KENT DEVLETİNİN YA MERKEZİ YA DA ONUN BİR PARÇASI HALİNE GELMİŞTİR İDARİ SOSYAL VE DİNİ ORGANİZASYON ŞEMASI NET BİR HALDEDİR **ARTIK BAĞIMSIZ İKİ KURUM SARAY VE TAPINAK KENTLERİN İKİ ÖNEMLİ YAPISIDIR ARALARINDA GİDEREK GELİŞEN BİR EKONOMİK REKABET SÖZ KONUSUDUR** ASLINDA TAPINAK KENTİN DİNİ ODAĞINDADIR KENTİN TANRISININ EVIDİR KENT ADETA TANRININ KENDİSİ GİBİDİR VE KUTSALDIR SARAY ASKERİ BİR DENETİM VE GÜÇ MERKEZİDİR KRAL TANRISININ DİREKTİFLERİNE UYAR BİR ÖNCEKİ DÖNEMDEKİ RAHİP KRALIN İKİ ÖZELLİĞİ OLAN DİNİ VE SİYASİ LİDERLİĞİ ÜZERİNDE TOPLAMIŞTIR İLERLEYENE AŞAMALARDA KRAL YARGIÇ ÖZELLİĞİNİ DE ÜZERİNE ALIR BÖYLECE **KENT DEVLETİNİN KRALI BAŞRAHİP BAŞYARGIÇ VE ORDULARIN BAŞKOMUTANIDIR** KENT DEVLETLERİ YA DA ERHANEDANLAR ÇAĞI'NDA TAPINAK MİMARİSİ KAPSAMLI VE AYRINTILI ŞEKİLDE BİLİNMEKTEDİR SARAY MİMARİSİ İSE DAHA KISITLI ÖRNEKLERLE TEMSİL EDİLİR

HAFACA OVAL TAPINAK

HAFACA SİN ÖRNEĞİNDE GÖRDÜĞÜMÜZ GİBİ CEMDET NASR'DA TAPINAK MİMARİSİ EN AZ 5 EVRE İÇİNDE GELİŞİMİNİ HIZLANDIRMIŞTIR **GEÇ URUK/ CEMDET NASR DÖNEMİNDEKİ DİNİ VE TOPLUMSAL GELİŞMELER DİNİ MİMARİYE GÜÇLÜ BİR ŞEKİLDE YANSIMIŞTIR** ARDINDAN ERHANEDANLAR'DA FARKLI BİR TAPINAK MİMARİSİ ORTAYA ÇIKMAYA HAZIRDIR

KİŞ A SARAYI

DEVLETLEŞEN VE DİNİ VE SİYASİ GÜCÜN TEK BİR YÖNETİCİDE TOPLANDIĞI BU DÖNEMDE KRAL BİR BAŞKOMUTAN OLARAK TAM BİR YETKİYLE DİĞER KENT DEVLETLERİYLE ÇATIŞMALARA GİRMEKTEDİR BU ACIMASIZ ÇATIŞMALAR YILLARCA SÜREBİLMEKTEDİR VE **BU ÇATIŞMALAR ADETA KRALI BİR ETKİNLİK HALİNE GELMİŞTİR** DOLAYISIYLA TÜM BU ÇATIŞMALAR VE YAPILAN ANLAŞMALAR ARKEOLOJİK VE FİLOLOJİK ESERLERE YANSITILMIŞTIR BİR SAVAŞ **SANATI SAVAŞ EKONOMİSİ VE DİPLOMASİ**DEN SÖZ EDEBİLİRİZ BU ÇATIŞMALAR YENİ BİR SINIFIN ORTAYA ÇIKMASINA NEDEN OLMUŞTUR **ARTIK BİR ASKERİ SINIF** VE ONUN DA HİYERARŞİK YAPILANMASI MEVCUTTUR KAZILARDA BULUNAN PİŞMİŞ TOPRAK KÜNYELER ASKERLERİN KENTLERİ İSİMLERİ VE BİRLİKLERİ HAKKINDA BİLGİ VERMEKTEDİR TASVİR SANATIN ASKERİ KIYAFETLER SİLAHLAR SALDIRI VE SAVUNMA MEKANİZMALARINI GÖSTERİLMEKTEDİR **ARTIK MEZOPOTAMYA TASVİR SANATIN İKİ TEMEL SAHNE VE KONU VARDIR: SAVAŞ VE BARIŞ**

MARİ MÖ. III. BİN YIL
HAZİNESİ
İMDİGUT / AN.ZU
ERHANEDANLAR SON
EVRE

ERHANEDANLAR ÇAĞI'NIN VE KÜLTÜRÜNÜN ODAK NOKTASI GÜNEY MEZOPOTAMYAYA OLMAKLA BERABER BU KÜLTÜREL YAYILIMIN SURİYE İÇLERİNE KADAR YAYILDIĞINI GÖRÜYÖRÜZ SURİYE'DE **EBLA/TEL MARDIK** GİBİ KENTLER DÖNEM SANATINI VE ZENGİNLİĞİNİ ESERLERİYLE GÖSTERİRLER ÖZELLİKLE MÖ III. BİN YILDA EBLA ERHANEDANLAR KÜLTÜRÜNÜN EN KUZEYBATIDAKİ ÖNEMLİ ODAKLARINDAN BİRİDİR AYRICA SURİYE'NİN GÜNEY DOĞUSUNDAKİ **MARİ** KENTİ DE AYNI ŞEKİLDE ERHANEDANLAR ESERLERİYLE DÖNEMİN SANATINI SERGİLER ÖRNEK OLARAK ALDIĞIMIZ HER İKİ SURİYE KENTİ DE MÖ III. BİN YILIN BÖLGEDEKİ EKONOMİK VE SİYASİ MERKEZLERİDİR DAHA SONRA MÖ II BİN YIL DA BU ÖNEMLERİ DEVAM EDECEKTİR ÖNEMLİ BİR HUSUS MÖ III. BİNYIL SURİYE VE MEZOPOTAMYASI YAZININ İŞLEVSEL KULLANILDIĞI BÖLGELERDİR MÖ III BİNİN İKİNCİ YARISINDA TABLET OKULLARI MEVCUTTUR BUNLARDAN EBLA **TABLET OKULUNDA** KAPSAMLI BİR EĞİTİM MEVCUTTU (E.DUB.BA) BU OKULLARDA YAZICI/KATİP YETİŞTİRİLİYORDU (DUB.SAR) **İMDİGUT/AN.ZU** (GÖK KUŞU) DÖNEMİN ÖNEMLİ MİTOLOJİK VARLIKLARINDAN KANATLARI **LAPİS LAZULİ**'DENDİR (GÖĞÜN TAŞI) AN.ZU LAGAŞ TANRISI **NINGİRSU**'NUN KUTSAL VARLIĞIDIR. ERHANEDANLAR ÇAĞI İLE BİRLİKTE **SÜMER MİTOLOJİSİNİ** VE İKONOĞRAFİSİNİ ÖĞRENMEYE BAŞLIYORUZ ARTIK MİTOLOJİK KARIŞIK VARLIKLAR TANRILAR VE TANRIÇALAR YOĞUN OLARAK KARŞIMIZA ÇIKAR BU DURUM BÜYÜYEN KENTLE BİRLİKTE SOSYALLEŞEN BİR TOPLUMDA **TAPINAK ODAKLI BİR YAŞAMIN SONUCUDUR**